

ПРОЕКТ МУННОВА

ПРЕПОРЪКИ ЗА ПОЛИТИКИ ЗА СОЦИАЛНО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

Настоящият документ е разработен и публикуван в рамките на проект MYNNOVA, който се изпълнява от пет партньорски организации – [Junior Achievement \(Румъния\)](#), [Фондация „Право и Интернет“ \(България\)](#), [Младежки център Целе \(Словения\)](#), [priME Academy \(Германия\)](#), [Университетът в Никозия \(Кипър\)](#).

Проектът „Менторска платформа за млади социални иноватори (MYNNOVA)“, реализиран в периода декември 2016 г. и септември 2018 г., се финансира от Европейската комисия по програма Еразъм+, Ключова дейност 2: Сътрудничество за иновации и обмен на добри практики, Дейност: Стратегически партньорства в сферата на младежта, по договор No 2016-2-RO01-KA205-024839.

Настоящият документ отразява гледната точка на авторите. Европейската комисия не може да бъде разглеждана като отговорна за съдържанието на представената по-долу информация.

Позволено е използването на съдържанието с подходящо рефериране на източника.

Copyright © 2018 MYNNOVA Consortium, представявано от координатора на проекта – Junior Achievement (Румъния), Str. Lisabona 8, București, RO.

СЪДЪРЖАНИЕ

КОДОВЕ И СЪКРАЩЕНИЯ.....	4
КОДОВЕ НА СТРАНИ.....	4
СЪКРАЩЕНИЯ И АКРОНИМИ	4
РЕЗЮМЕ	5
ВЪВЕДЕНИЕ	6
ГЛАВА I – СОЦИАЛНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО като част от процеса на социална иновация.....	7
ГЛАВА II – ПОЗИЦИИТЕ НА СОЦИАЛНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ЕВРОПА И В ПЕТТЕ ПАРТНЬОРСКИ СТРАНИ: БЪЛГАРИЯ, КИПЪР, ГЕРМАНИЯ, РУМЪНИЯ И СЛОВЕНИЯ	11
ГЛАВА III – ПОЛИТИКИ НА НАЦИОНАЛНО И ЕВРОПЕЙСКО НИВО	17
ГЛАВА IV – ДОБРИ ПРАКТИКИ.....	24
• 5 ПАРТНЬОРСКИ ДЪРЖАВИ.....	24
• ПРОЕКТ MYNNOVA	24
ГЛАВА V – ЗАКЛЮЧЕНИЯ И ПРЕПОРЪКИ.....	36
БИБЛИОГРАФИЯ	42

КОДОВЕ И СЪКРАЩЕНИЯ

КОДОВЕ НА СТРАНИ

BG	България
CY	Кипър
DE	Германия
RO	Румъния
SI	Словения

СЪКРАЩЕНИЯ И АКРОНИМИ

МУНNOVA	Менторска платформа за млади социални иноватори
ЕК	Европейска комисия
ЕС.....	Европейски съюз
ЕИСК	Европейски икономически и социален комитет
НПО	Неправителствена организация
ОИСР.....	Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (англ. – OECD)
СП	Социално предприемачество
МСП	Малко и средно предприятие

РЕЗЮМЕ

За да интегрира иновативна и устойчива образователна платформа, която да отговаря на нуждите на днешната ситуация от гледна точка на образование и менторство, партньорството на MYNNOVA проведе задълбочени проучване и анализ на съществуващите практики и наличната информация относно средата на социално предприемачество.

Настоящият документ обединява различна информация и данни за статута на социалното предприемачество и социалните иновации в петте партньорски държави и в Европа като цяло, някои съществуващите добри практики, най-важните политики в развитието по темата както на държавно, така и на ниво на ЕС.

Препоръките за политики на MYNNOVA предлагат нов набор от доказателства, който да спомогне текущата дискусия за подобряване на средата за социални иноватори в Европа, особено имайки предвид новите социални предизвикателства. Платформи и услуги, свързани с менторството, се използват като инструменти за подкрепа на бъдещите поколения на социални иноватори и млади предприемачи, спомагайки ги в реализирането на техните идеи дългосрочно и устойчиво.

Препоръките отразяват научените уроци от изпълнението на проекта MYNNOVA и създаването на онлайн менторската платформа **euromentor.eu**. Финалните препоръки имат за цел и да подчертаят резултати от добри практики и доказателства, които биха могли да повлияят на развитието на национални и европейски политики, свързани с преодоляването на бариерите пред развитието на социалното предприемачество, както и с овластяването на социални иноватори и предприемачи.

Партньорството на MYNNOVA, сформирано от пет организации от **Румъния, България, Словения, Германия и Кипър**, с различни видове дейност и работещи с различни целеви групи, доказва, че съществува необходимост от продължаваща подкрепа в следните области:

- Увеличаване на застъпничеството с цел подобряване на политиките и средата за социални иноватори и предприемачи;
- Увеличаване на възможностите за установяване на образователни програми, обучение и помощ;
- Улесняване достъпа на млади хора до образователни програми, обучения и помощ;
- Улесняване комуникацията и сътрудничеството между ментори от различни страни и с разнообразен опит и младежи;
- Увеличаване на международните обмени и мрежи в областта на социалното предприемачество и иновации;
- Обединение на сектора на социално предприемачество на национално, регионално и международно ниво;
- Обединение и развитие на семейния бизнес като двигател за привличане на младежите в развитието на местните общества.

ВЪВЕДЕНИЕ

Партньорството на MYNNOVA включва пет организации от пет държави от Европейския съюз - [Junior Achievement \(Румъния\)](#), [Фондация „Право и Интернет“ \(България\)](#), [Младежки център Целе \(Словения\)](#), [priME Academy \(Германия\)](#), [Университетът в Никозия \(Кипър\)](#), в целенасочено усилие за развитието на онлайн менторска платформа, насочена към млади хора, мотивирани да развиват социални иновации, които да отговорят на актуалните национални и европейски предизвикателства.

Проектът „Менторска платформа за млади социални иноватори (MYNNOVA)“, който се реализира в периода декември 2016 г. и септември 2018 г., е финансиран от Европейската комисия по програма Еразъм+, Ключова дейност 2: Сътрудничество за иновации и обмен на добри практики, Дейност: Стратегически партньорства в сферата на младежта.

Платформата на MYNNOVA – [euromentor.eu](#) – предлага менторска подкрепа за млади хора, мотивирани да развиват социални предприятия, с които биха се решили някои от най-важните национални и международни проблеми в Европа – борбата с бедността и социалното изключване, безработицата, промяната на климата (свързани и с целите на Европа 2020).

Наред с приоритетите на програма Еразъм+, проектът MYNNOVA работи и за дългосрочния процес по изготвяне на политики на национално и европейско ниво, посветен на установяване на среда за сътрудничество и подкрепа на икономиката на социалния бизнес, социалните предприятия и социалните предприемачи като общност. Според Доклад на ЕИСК (Европейски икономически и социален комитет) на тема социалната икономика в ЕС от 2012 г. и Доклад на Инициативата за социален бизнес на ЕК от 2014 г., социалната икономика в Европа динамично се увеличава през последните 10 години, резистентна към периоди на криза и депресия.

Държави като Франция, Испания, Белгия, Гърция, Ирландия и Португалия са пионери на сектора на социална икономика, докато в други държави, например в Централна Европа, концепцията е още млада и непозната, с ниско ниво на разпознаване или установена политическа рамка за социално предприемачество и социална икономика.

Въпреки наличието на генерален интерес и съществуващи добри практики на иновативни социални предприятия и инициативи, всички организации от проекта MYNNOVA считат, че секторът на социалното предприемачество се нуждае от повече подкрепа за развитие от частни и публични заинтересовани лица, във всички пет държави от проекта, както и в Европа като цяло.

Настоящият документ описва детайлно защо секторът на социално предприемачество има нужда от подкрепа, както и в каква форма би трябвало да е тази подкрепа. Препоръките за политики на MYNNOVA включват преглед на социалното предприемачество и значението му, заедно с анализ на текущата ситуация в страните-партньори по проекта относно социалното

предприемачество и практики. На база на това, както и въз основа на представените добри практики са изготвени и препоръки за политики.

ГЛАВА I – СОЦИАЛНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО КАТО ЧАСТ ОТ ПРОЦЕСА НА СОЦИАЛНА ИНОВАЦИЯ

През последното десетилетие става все по-ясно, че е налице необходимост от начин, по който обществото да се възползва колективно от наличните иновативни решения за решаването на множеството социални предизвикателства, които ни притискат в модерното общество: бедност, застаряване, интеграция на уязвими групи, изменения на климата, сигурност, достъп до ресурси.

Сайтът на ЕК за растеж характеризира социалната иновация като „нови идеи, които отговарят на социални нужди, създават социални връзки и нови сътрудничества. Тези иновации могат да бъдат продукти, услуги или модели, които адресират незадоволените нужди на обществата по по-ефективен начин“.

ОИСР твърди, освен това, че „социалните иновации търсят нови отговори за социални проблеми чрез: идентифициране и доставяне на нови услуги, които подобряват качеството на живот както на отделните хора, така и на обществата като цяло“ и „идентифициране и имплементиране на нови процеси по интеграция, нови компетенции, нови работни позиции и нови форми на участие в пазара на труда, поради разнородните елементи, които допринасят за подобрието на позициите там“ (Доклад от 2011 г. за насърчаване на иновациите, които адресират социални предизвикателства).

Имайки предвид, че концепцията на социалната иновация включва социално предприемачество, социални предприятия и работа на социални или граждански предприемачи, партньорите по проект MYNNOVA са решени да разпространят тази идея сред младите хора, давайки им достъп до знания, инструменти и методи за бъдещата еволюция в тази област.

▪ СОЦИАЛНО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

Социалното предприемачество все още е новост за много хора не само в образователните системи, но и в контекста на икономиката. Съществуват много дефиниции и голямо разнообразие от организационни форми са приети от социалните предприятия в цял свят, а концепцията се използва широко в литературата и от политици, за да опише нов начин, по който се прави бизнес.

Според *Социалните предприятия и техните еко-системи: Развитие в Европа (2016, Доклад от ЕС)* се наблюдава „тенденция да се смесват два главни подхода, които се отнасят за различни

феномени. Първият подход цели ясно да се идентифицират ключовите характеристики на социалните предприятия – създадени като нови форми на предприемачество – които те се очакват да показват. Вторият подход – този на „социалното предприемачество“ – цели да даде по-общ предприемачески контекст, ориентиран към социалната иновация и социалното въздействие.“

Социалното предприемачество е дейност, която има за цел да реши социален проблем чрез предприемачески принципи на организация, създаване и управление на предприятие за постигане на определена социална цел. Социалните предприятия са компании без загуба и без разпределяне на дивиденди, които обединяват динамиките на традиционния бизнес със социалното съзнание на благотворителност и социална отговорност. Социалните предприятия могат да имат характеристики както от неправителствения, така и от бизнес сектор.

Терминът *социално предприемачество* не означава, че предприятието може да има само един вид организационна форма, като съществуват различни начини да се постигне желаното социално въздействие чрез прилагане на бизнес методологии. Социалното предприемачество все повече подлага под въпрос правенето на бизнес само за печалба, а социалните предприятия се развиват по цял свят дори ако статистически са още само бизнес ниша. Освен това, те „играят важна роля в адресирането на социални и икономически предизвикателства, докато спомагат за реализирането на приобщаващ растеж и социална интеграция. Социалното предприемачество допринася и за създаването на нови работни места, особено на местно ниво, както и за демократичното включване и подобряване на социалните услуги.“ (ОИСП 2018, *Социалното предприемачество в Европа*)

▪ СОЦИАЛНИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Социалните предприятия се различават от традиционните бизнес начинания по много и различни начини, като главно те действат в полза на обществото:

- Социалните предприятия са по-склонни да внедряват иновации и да експериментират в сравнение с традиционните модели на бизнеса, тъй като те обикновено са предназначени да запълнят празнина в съществуващите услуги или продукти, които не могат или няма да бъдат предоставени от публичния и частния сектор;
- Социалните предприятия могат да достигнат до социално изключени групи, като предоставят възможности за доброволен труд, обучения и заетост;
- Социалните предприятия обикновено са създадени с цел запазване и реинвестиране на печалбите обратно в местната икономика.

Първоначалният мотив на социалното предприятие не е печалба и то не изплаща дивиденди на инвеститорите си. Вместо това, целта му е да разрешава социални проблеми с продукти и услуги на достъпни цени или да предостави на хората в неравностойно положение или на

маргинализирани лица собственост в бизнеса и по този начин им позволи да споделят печалбите си. Социалният бизнес изплаща обратно само първоначалната инвестиция и ре-инвестира печалбата си в иновации или в по-нататъшен растеж, който да подпомогне постигането на първоначално заложените социални цели.

Въпреки че социалният бизнес се отличава по своите иновативни цели, той остава старомоден що се отнася до своето управление – служителите в тази сфера са професионалисти, чиито заплати съответстват на възнагражденията на пазара на труда. Този вид предприятия може и невинаги да реализират печалба, но както и във всеки друг бизнес, и тук те трябва да не работят на загуба, за да могат да се самоиздържат.

Социалното предприятие е устойчиво във всеки смисъл на думата: по отношение на влиянието върху околната среда, във въздействието си върху другите участници на пазара, както и що се отнася до своята финансова независимост. В това се състои и ключовата разлика между социалните предприятия и благотворителността или филантропията – щом веднъж възстанови първоначалната си инвестиция, социалният бизнес цели да бъде финансово независим, като с помощта на своята сигурност и независимост насочва усилията си към дългосрочно подобряване качеството на живота на хората в неравностойно положение.

Тези обстоятелства затрудняват съпоставянето им на международно ниво, но свързващото звено между всички тях се изразява във факта, че социалното предприемачество значително променя традиционната концепция за правене на бизнес „само за печалбата“, като все повече социални предприятия се развиват по целия свят, макар и статистиката да показва, че засега те са по-скоро само една бизнес ниша.

Социално-икономическите предприятия спомагат за повишаване на заетостта в рамките на ЕС, както и за социалното сближаване, развитието на селските региони, опазването на околната среда, защитата на потребителите, развитието на страните от третия свят и политиките за осигуряване на социална сигурност (UE, 2018).

СОЦИАЛНИ ПРЕДПРИЕМАЧИ

В отделните държави съществуват различни дефиниции на термина **социален предприемач** и също толкова на брой са определенията, които активните организации в тази сфера са представили пред Европейската Комисия, а именно:

„Социален предприемач е някой, който разпознава определен социален проблем и използва принципите на предприемачеството, за да организира, създаде и управлява риска при въвеждането на социална промяна.“ (P2P Foundation)

„Социалните предприемачи са лица, които изработват иновативни решения за най-належащите проблеми на обществото. Те са амбициозни и постоянни в работата си, при която се сблъскват

със значими социални проблеми и предлагат иновативни идеи за широкомащабни промени. Социалните предприемачи представят леснодостъпни, разбираеми и етични идеи, които привличат голяма подкрепа с цел да се увеличи броят на гражданите, разбиращи и одобряващи идеята, която следва да се приложи. Водещите социални предприемачи масово приобщават хората към своите възгледи за промяна — те са модели за подражание и живото доказателство, че гражданите, които превръщат своите идеи в действия, могат да постигнат почти всичко. И докато бизнес предприемачът може да създаде изцяло нови индустрии, социалният предприемач разработва иновативни решения за различни социални проблеми, които после прилага в широк мащаб.“ (*Ashoka – Innovators for the public*)

„Социалните предприемачи, оказва се, са конформисти в много по-малка степен и много повече разчитат на себе си в сравнение с обикновените предприемачи.“ (*European Commission SELUSI Report, 2011*)

Социалните предприемачи играят ролята на агенти на промяната в социалния сектор, като:

- си поставят за цел да създадат и укрепят общосоциални ценности,
- непрекъснато търсят нови възможности за постигането на своята цел,
- участват в процесите на продължителни иновации, адаптация и обучение,
- действат смело, без да са ограничени от наличните си ресурси и
- показват висока степен на ангажираност по отношение на поставените проблеми и създадените им съответстващи решения. (*Gregory Dees, 2001*)

В бъдеще броят на социалните предприемачи в Европа със сигурност ще се увеличи. Движеща сила за постигането на тази вероятна трансформация на Европа, както и целева група на проект MYNNOVA, са млади хора от всички държави-партньорки по проекта – млади социални предприемачи и иноватори. Те споделят своето желание за подпомагане развитието на социалните иновации, като все пак съществуват разлики в тяхната мотивация и подготовка, което личи и по различния тип помощ, от която имат нужда при извършване на социалните си дейности.

Получавайки достъп до качествени образователни програми и платформи в сферата на социалното предприемачество, младите хора ще се вдъхновят и ще получат възможност да основат свои компании, като по този начин ще спомогнат за решаване на социалните проблеми, и в частност за намаляване на младежката безработица и неравностойното третиране.

За да се постигне устойчиво въздействие в бъдеще, младите хора трябва да получат възможност да натрупат практически опит и да разберат как социалното предприемачество работи в тяхната собствена страна, както и в рамките на ЕС като цяло. Платформи и програми като **euromentor.eu** насърчават младите да основават свои компании, като по този начин помагат на обществото да реши социалните си проблеми.

Развитието на платформата **euromentor.eu** безспорно спомага за съществуващите механизми и бъдещите насоки по въпросите, свързани със социалните предприятия и тяхната цел – подбор на най-добрите решения за социални иновации. Всички пет организации обединиха своите взаимно допълващи се експертизи в различни области от една обща цел – да насърчат социалното предприемачество сред младото поколение.

ГЛАВА II – ПОЗИЦИИТЕ НА СОЦИАЛНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ЕВРОПА И В ПЕТТЕ ПАРТНЬОРСКИ СТРАНИ: БЪЛГАРИЯ, КИПЪР, ГЕРМАНИЯ, РУМЪНИЯ И СЛОВЕНИЯ

Значителна част от икономиката на Европа реализира печалби, насочени не само към инвеститори и собственици. Позната още като „социална икономика“, този процес се осъществява под различни организационни форми (асоциации, фондации, кооперативи, социални предприятия и др.).

Според информация на Европейската Комисия за растеж и социална икономика, съществуват 2 милиона социални предприятия в Европа, тоест 10% от всички предприятия в ЕС. Повече от 11 милиона души – 6% от служителите в ЕС – работят за социални предприятия. Те имат различни правни форми и цели, от земеделие и банкерство, до предоставяне на работа и приют.

Освен това, според резултатите на Европейския проект SELISI (2013), основните области на дейност за социалните предприятия (75% от изследваните) са социалните услуги (16.7%), осигуряване на работа и обучение (14.88%), околна среда (14.52%) и икономическо, социално и обществено развитие (14.34%).

Докладът от 2016 г. за социалните предприятия и техните еко-системи *“Social Enterprises and their Eco-systems: Developments in Europe”*, базирайки се на организационното определение на Комисията, отбелязва че социалните предприятия съществуват във всички държави-членки на Съюза, независимо от националната система и наличието на активен трети сектор, традиция на кооперативи или специални законови разпоредби. В зависимост от националната правна система и контекстуалните характеристики, социалните предприятия покриват различни видове правни и организационни структури във всяка разглеждана страна, работят в различни полета и реализират разнообразни взаимоотношения с хората.

Сред петте партньорски държави на проекта MYNNOVA се забелязва разнообразие в контекста на икономика и благосъстояние, правни и образователни рамки, както и култури, свързани с появата и развитието на социално предприемачество.

Във всички пет държави, НПО секторът е активен двигател на социалното предприемачество, предлагайки обучения за млади хора в областта и задържайки публичното внимание върху важноста на социалните предприятия за общественото благосъстояние.

От гледна точка на образование по темата за социалните предприятия, в някои държави най-популярната форма са т.нар. предприемачески инкубатори (в Румъния, България, Кипър, Словения), чрез които бъдещи предприемачи споделят идеите си със съмишленици и потенциални инвеститори. В други държави онлайн средата стимулира предприемаческите дейности за млади хора. Един пример за това е програмата на Junior Achievement Worldwide [Social Innovation Relay \(SIR\)](#), глобална инициатива, която среща опитни бизнес ментори с ученици с цел да реши реални социални проблеми чрез местните общности. Осем страни от UE (включително Румъния и България) участват в SIR, с цел да окрилят младите хора към социални иновации. Международната платформа [Social Impact Award](#), активна в 24 страни по света (включително Румъния и Словения), съществува с мисията да популяризира социалното предприемачество сред младите хора. SIA е състезание за социални бизнес идеи и образователна програма за млади хора, които искат да предизвикат конструктивна промяна в обществото.

ПАРТНЬОРСКИ ДЪРЖАВИ

БЪЛГАРИЯ

Социалната икономика и социалното предприемачество се развиват непрекъснато в България през последните години. Това се дължи на техния потенциал за намиране на решения на социални проблеми, създаване на устойчиви работни места, улесняване на социалната и трудовата интеграция, борба срещу бедността и социалното изключване.

Социалните предприятия се различават от традиционния бизнес по редица начини, които са от полза за общността: социалните организации са по-склонни да правят нововъведения и да експериментират в сравнение с традиционните модели на бизнеса, тъй като те обикновено са предназначени за запълване на празнина в съществуващите услуги, които не могат или няма да бъдат предоставени от публичния и частния сектор; социалните предприятия могат да достигнат до социално изключени хора, като предоставят възможности за доброволчество, обучение и заетост; социалните организации обикновено работят така, че да задържат и да реинвестират придобитите печалби обратно в местната икономика.

В българската нормативна уредба не съществува единна дефиниция за социално предприятие. Правилата, които регулират техния статут и дейности, не са последователно изяснени. Въпреки липсата на правно определение, практиката в България показва, че съществуват организации, които развиват социално предприемачество и се обявяват като социални предприятия.

Националната концепция за социална икономика предвижда следните определения, свързани със социалното предприятие: Социалните предприятия могат да бъдат кооперации, предприятия и организации, надлежно регистрирани по националното законодателство, чиито дейности са насочени към социални и хуманитарни ефекти, и които реинвестират печалбата си за социални каузи в полза на общността; Социалното предприятие е предприятие с водещи социални цели, чийто излишък се реинвестира обратно в същия бизнес или в общността; Социалният предприемач е човек, който мобилизира ресурси и използва възможности за посрещане на съществуващите социални потребности, изграждане на силни и устойчиви организации, създадени като социални предприятия; Социалното предприемачество е бизнес, който развива, финансира и реализира решения на социални, културни или екологични проблеми, така че основният приоритет са хората и техните нужди.

Практиката показва, че основните правни форми на социалните предприятия в България са: *Организации с нестопанска цел*, които могат директно да извършват бизнес дейности; тази икономическа дейност би определила НПО като социално предприятие, ако е насочено към социална цел; *Кооперативи* на хора с увреждания и други видове кооперации, които предоставят социални услуги или стоки на уязвими, маргинализирани хора: хора в неравностойно положение или изолирани лица.

Социалните предприятия имат капацитета да се превърнат в обещаващи партньори на институциите както на национално, така и на местно ниво по отношение решаването на неотложни социални проблеми. Това партньорство следва да бъде стимулирано, но за тази цел трябва да бъдат разработени модификации на съществуващото законодателство, за да се създаде по-благоприятна икономическа среда за социалното предприемачество.

КИПЪР

От 2013 г. социалната икономика / социалното предприемачество са включени в дневния ред на правителството за икономиката. В този обхват Министерството на труда и социалното осигуряване работи за разработване на програма за финансиране на новосъздадени социални предприятия. Тази програма е от първостепенно значение за растежа на сектора, тъй като може да доведе до създаването на социални предприятия чрез предоставяне на първоначално финансиране под формата на безвъзмездни средства и / или финансиране от социалната икономика. Програмата също така има капацитета да дава определения за социалните предприятия и съответно да определя бъдещето на социалното предприемачество в страната.

Кипър е и част от проекта [The Social Entrepreneurship Support Europe](#) - SES EU, финансиран от програма Еразъм+. Това е 3-годишен проект, започващ 2014 г. с цел да спомогне за повишаване на конкурентоспособността и увеличаване на заетостта чрез надграждане и развитие на компетенции в областта на социалното предприемачество. Кипърската мрежа за социално предприемачество също се създава през 2016 г., като тя има за цел да събере и обедини предприемачи, които имат желание да си сътрудничат в рамките на социални проекти.

ГЕРМАНИЯ

Социалните предприемачи играят ролята на агенти на промяната, като приемат мисия, разпознават възможности, откриват иновации, действат без да се ограничават от налични текущи ресурси.

В Германия социалното предприемачество предлага възможността да се изпълняват технически и социални иновации с цел подобряване на здравето, образованието и състоянието на околната среда. Ключово за социалното предприемачество е, че съответната организация се опитва да реши социални и екологични проблеми, най-важно е благосъстоянието на обществото.

Около половината социални предприемачи имат годишен доход под 0,25 милиарда евро, което ги прави по-скоро микропредприятия. Все пак има и участници с годишен доход от повече от 5 милиарда евро.

Броят на социалните предприятия в Германия може да се изчисли чрез разделяне на различни секции: от гледна точка на такива, които генерират приходи, съществуват около 1000-1500 силно иновативни социални предприятия и около 40 000 – 70 000 неинновативни социални предприятия. От друга страна съществуват и 1500 до 2500 иновативни социални предприятия, които не генерират приходи. В тази секция почти не съществуват неинновативни социални предприятия.

В Германия повечето социални предприятия са активни на местно ниво. Според анализ на данните, повечето социални предприятия са много млади организации с хибридни приходни структури, идващи както от публични, така и от частни фондове. За тях доброволството е от особено значение.

РУМЪНИЯ

В Румъния социалната икономика включва различни форми на организация, напр. кооперации, обединения, асоциации, фондации, НПО и др.

Секторът на социалната икономика расте заради [необходимостта](#) да се намират нови и иновативни решения за някои социални, икономически и проблеми на околната среда в общностите и за да се посрещнат нуждите на обществото, които или са игнорирани, или са недостатъчно адресирани от страна на публичния и частния сектор. **Основната цел** на социалната икономика, сравнена с пазарната, е не да донесе печалба, а да подобри условията на живот и да предложи нови възможности за хора в неравностойно положение или уязвими групи хора като цяло.

Тази концепция разпространява специфичен модел на предприятие – „предприятието на социалната икономика“ или „социално предприятие“ – което не може да се характеризира от размер или област, в която оперира, а чрез придържането към някои общи ценности като: приоритизиране включването на социални участници или хора и социални цели в по-голяма степен в сравнение с приходите или печалбите; подкрепа и приложение на принципите за

солидарност и отговорност; връзка между интересите на обществото; автономност при управление; отворено и доброволно включване; социални иновации и др.

Социалните предприятия подкрепят целите на публичните политики, допринасяйки за активно и приобщаващо общество, като подкрепят участието на членовете на обществото в решаването на местни проблеми, увеличават производителността и конкурентоспособността или предлагат нови начини за предоставяне на социални услуги.

Може да се каже, че социално предприемачество е налице, когато чрез идеите и възможностите си се действа в полза на другите. Добавената стойност може да бъде финансова, културна или социална (FFE-YE, 2012).

Това определение се фокусира върху създаването на добавена стойност без значение от какъв тип или контекст е тя. Покрива се създаването на добавена стойност във всяка сфера от частния, публичния и третия сектор, както и във всяка хибридна комбинация от трите. По този начин се обхващат различните видове предприемачество, включително вътрешно предприемачество, социално предприемачество, зелено предприемачество и дигитално предприемачество. Социалното предприемачество е предприемачество, което има за цел да предостави новаторски решения на нерешени социални проблеми. Поради това, то често върви ръка за ръка със социалните иновационни процеси, насочени към подобряване живота на хората чрез насърчаване на социалната промяна (OECD, 2010).

Най-конкретният пример за насърчаване на социалното предприемачество е въвеждането професията „социален предприемач“ в Индекса на професионалната класификация на Румъния през 2012 г. Преди това беше въведена професията „специалист по социална икономика“ в румънския кодекс на професиите (под номер 341206). Основното въздействие е увеличаването на видимостта на организации, занимаващи се с различни социални услуги, които работят за повишаване на осведомеността сред ключовите заинтересовани страни.

Не е даден приоритетен достъп на социалните предприятия до публично финансиране и средства в сравнение с търговските дружества, с изключение на няколко програми за безвъзмездно финансиране по линия на Европейския социален фонд. Например, Секторната оперативна програма за развитие на човешките ресурси 2007-2013, финансирана от ЕСФ, приоритетна ос 6.1 е посветена на социалната икономика. Освен това, ос 6.2 е насочена към увеличаване на социалното приобщаване чрез подобряване на достъпа на уязвимите групи на пазара на труда, което съвпада с мисията на някои организации, занимаващи се с дейности от социалната икономика. Като цяло обаче, достъпът до публични средства, с изключение на много малко специално предназначени програми на ЕСФ, не поставя формите на социални предприятия в привилегирована позиция в сравнение с обикновените компании.

От април 2014 г. сдружения и фондации, земеделски кооперации, земеделски асоциации с икономическа дейност са признати като МПС (малки и средни предприятия). Това означава, че тези организации вече отговарят на условията за начално финансиране и схеми „*minimis*“ по Правителствената стратегия за развитие на МСП 2014-2020.

Към настоящия момент социалните предприятия в Румъния се издържат предимно от такси за услуги или за продажба на продукти (28,5%), както и от безвъзмездни средства (26,5%). Даренията също играят значителна роля като начин за финансиране на социални предприятия (12%) (Доклад на Европейската комисия SEFORIS, 2016 г.)

Според последния доклад на организацията Ashoka относно екосистемата на социалното предприемачество в Румъния, най-важните предизвикателства пред румънското социално предприемачество са: достъпът до финансиране, липсата на благоприятна законодателна рамка, недостигът на опит при измерването на социалното въздействие, необходимостта от повече сътрудничество в публичния сектор и изискването за повече ресурси за дейности по популяризиране, комуникация и маркетинг.

СЛОВЕНИЯ

Най-разпространеният и добре развит механизъм за подкрепа на словенските социални предприятия са консултантските услуги – има много консултантски фирми, които предоставят консултации на терен на:

- Потенциални социални предприемачи – консултантските услуги се състоят в помощ при създаване на бизнес идея, функционално бизнес обучение за потенциални предприемачи, помощ при подготовка на бизнес план.
- Нови предприемачи – консултантските услуги се състоят в бизнес консултиране, бизнес образование (функционално знание за управлението на бизнес) и помощ при изготвяне на бизнес планове за нови инвестиции или разширяване на бизнеса. Такива институции са: Център за алтернативно и автономно производство – CAAP, CNVOS, DPlac – meeting point, Creative center Poligon, Development community Tkalka, Sklad 05 – foundation for social investments, Rotunda – regional center of NVO, The Slovenian forum of social entrepreneurship, Social Incubator, Social Innovators, Social Incubator Posavje or Zavod Uspešen podjetnik.

През 2013 г. съществуват само 22 социални предприятия, регистрирани в Словения. От март 2017 г. вече има 266 социални предприятия, регистрирани в страната.

На практика, в образователния сектор съществува Център по Социално предприемачество в Университета в Любляна, който събира Университета и 6 негови члена, с цел разработването на изследователска, образователна, консултантска и други помощни дейности в областта на социалното предприемачество. Центърът е създаден от Университета в Любляна, Факултетите по биотехника, по икономика, по социални науки, по социални дейности, по администрация и по педагогика, за да се създаде приложната рамка за научноизследователска и развойна дейности, която да свързва изследователи, преподаватели и студенти от различни области със икономиката и неправителствения сектор, като същевременно предлага възможности за сътрудничество на всички, които се интересуват от темата. Също така, съществува магистърска програма от 4 семестъра по Социално предприемачество, в рамките на Училището за социални изследвания.

GEA College е образователен център, където се предоставят програми за предприемачество с различна семестриална продължителност.

Официалната образователна система в Словения признава развитието на социалното предприемачество и го имплементира в учебните планове в известна степен, като

същевременно се осъществяват неформални образователни програми и семинари по тази тема, осигурени от неправителствени организации, частни фирми и др.

ГЛАВА III – ПОЛИТИКИ НА НАЦИОНАЛНО И ЕВРОПЕЙСКО НИВО

ПАРТНЬОРСКИ СТРАНИ

БЪЛГАРИЯ

Две стъпки са предприети във връзка със съществуващата правна рамка.

Третият сектор в България се състои от няколко различни вида организации, всяка от които е определена от различен фокус в дейността си. Най-популярните и често използвани правни форми са на сдружения/асоциации и фондации. Тези типове организации се използват в почти всеки вид дейност от обществена полза. Споменатите форми до момента са регламентирани като официални правни форми чрез Закона за юридическите лица с нестопанска цел. От 1 януари 2001 г. ЗЮЛНЦ дава възможност на НПО-тата да развиват дейност с печалба.

„Юридическите лица с нестопанска цел могат да извършват допълнителна стопанска дейност само ако е свързана с предмета на основната дейност, за която са регистрирани, и като използват прихода за постигане на определените в устава или учредителния акт цели.“ Закон за юридическите лица с нестопанска цел, чл. 3.

Друга предпоставка за насърчаване на социалното предприемачество в България са измененията на Закона за социално подпомагане, които са в сила от януари 2003 г. Те предоставят правна възможност и механизъм за делегиране на социални услуги от общините към изпълнители на социални услуги. Два вида социално подпомагане са изведени: предоставяне на субсидия и предоставяне на услуги. Социалните услуги се основават на социална работа и включват помощ за нуждаещите се хора при извършване на ежедневни дейности и социално приобщаване.

България стартира няколко стратегически програмни рамки, за да насърчи социалното предприемачество и инициативите, свързани със социални иновации на национално ниво:

- *Националната концепция за социална икономика* (2011 г.) е ключов стратегически документ, който поставя по-широка политическа рамка по отношение на социалното предприемачество и социалната икономика. Тя се допълва от планове за действие за 2014-2015 г. и 2016-2017 г.. Целта на рамката е:
 - Повишаване на осведомеността и привличане на обществена подкрепа за социалните предприятия;
 - Изграждане на капацитет в рамките на публичната администрация и разработване на нормативни актове;
 - Подобряване на разбирането, знанията, методологиите, научните изследвания в областта на социалното предприемачество;

- Изграждане на капацитет сред заинтересованите страни в областта на социалното предприемачество и въвеждането на въпроса за социалната икономика в образованието.
- *Национална стратегия за младежта 2010-2020 г.*, приета от Министерски съвет, заявява, че България трябва да подобри икономическата си активност и кариерното развитие на младите хора и да насърчи социалното предприемачество сред тях;
- *Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2020 г.*, чийто приоритет е да се осигурят възможности за заетост и ръст на доходите чрез активно участие на гражданите на пазара на труда. Сред ключовите предложени мерки е насърчаването на предприемачеството, включително и инициативи на социалното предприемачество;
- *Дългосрочна стратегия за заетост на хората с увреждания 2011-2020 г.*, чиято цел е да се осигурят възможности за хората с увреждания в трудоспособна възраст да упражняват ефективно правото си на свободен избор на кариерно развитие, да подобрят начина си на живот свободно и да постигнат пълно приобщаване към обществения живот.

Въпреки всички предприети досега стъпки, остава необходимостта от по-всеобхватна и целенасочена национална политика в подкрепа на социалните предприятия като инструменти за социално приобщаване и интеграция на труда.

Някои от областите, в които се изисква постоянна подкрепа, са: застъпничество и лобиране за подобряване на средата за социално предприемачество; възможност за обучение и помощ; международни обмени и мрежи; подобрен достъп до пазари; укрепване на сектора на социалното предприемачество.

КИПЪР

Тъй като социалното предприемачество е сравнително ново явление, не съществува специална правна форма за социално предприятия в кипърското законодателство. В рамките на настоящата правна рамка, социалните предприятия трябва да приемат съществуващи правни форми и следователно могат да действат като:

1. Дружества с ограничена отговорност чрез гаранция (две форми: дружество, което е ограничено от акции, където печалбата се разпределя между акционерите; или дружество с ограничена отговорност без дялов капитал, неговите членове са гаранți, които се съгласяват да допринесат с нулева сума в случай, че дружеството е в ликвидация).
2. Неправителствена организация (НПО) (четири форми: дружества с нестопанска цел, сдружения, фондации и/или клубове).

По-голямата част от социално-икономическите организации в страната могат да бъдат класифицирани в някоя от изброените, по-горе категории. По-голяма част от НПО-тата са законно регистрирани съгласно Закона за сдруженията и фондациите (57/1972) и се управляват от

избрани Управителни съвети. Най-актуалните данни показват, че са регистрирани 496 НПО-та съгласно Закона за сдруженията и фондациите.

Въпреки че няма конкретна правна рамка, в страната се наблюдава нарастващ интерес към социалното предприемачество, а настоящата икономическа криза дава възможност да се насърчи секторът и да се създаде екосистема, която да подпомогне растежа му. По-рано, през 2018 г., Кабинетът одобри законопроект за въвеждането на социалното предприятие в Кипър, в който има €3.1m финансиране от Европейския социален фонд. Целта на това финансиране е да се създадат нови работни места, да се намали социалното изключване на уязвими групи, да се въведат висококачествени социални услуги и да се положат основите за социални иновации. Социалните предприятия ще бъдат разделени на две групи – социални предприятия с общо предназначение, насочени към насърчване на позитивни социални и екологични инициативи и предприятия за социално приобщаване, чиято цел ще бъде 40 на 100 от служителите им да бъдат представители на уязвими групи.

ГЕРМАНИЯ

В сравнение с други европейски страни, интересът на германския политически елит към социалното предприемачество е съвсем нов. Темата достигна до съзнанието на политиците в контекста на Agenda 2010 и старта на конкурса за социално предприемачество през 2003 г. Наградите от конкурса са стипендии под формата на консултации, но без финансова помощ. С цел конкурсът да се институционализира, беше регистрирана асоциация. Също така, през 2003 г. се учреди Ashoka – международна неправителствена организация, насърчаваща успешни социални предприемачи. Организацията е силно повлияна от Меморандума Sylter, който предлага съвети за държавните структури относно социалното предприемачество в Германия. В следващите няколко години, германското правителство се ангажира допълнително в подкрепата за социалните предприемачи, но от различни гледни точки. От една страна, гледайки на социалното предприемачество от икономическа гледна точка, консултативен съвет към германското правителство учреди специална награда за Устойчиви социални предприемачи, под чадъра на Германската награда за устойчивост. Раздаването на тази награда приключва през 2013 г., тъй като не са идентифицирани подходящи номинации.

От друга страна, социалните предприемачи се считат и за социално ангажирани. Тази позиция се затвърждава и от националната стратегия за ангажираност, приета от германското Министерство на семейството, възрастните граждани, жените и младежта (BMFSFJ) през 2010 г. с цел подобряване на средата за социалните предприемачи. Поради тази причина, през последващите години, министерството прие и приложи редица мерки и дейности. Една от тях е организирането на диалог със заинтересованите страни, както и на конференция, посетена от 200 представители на академичните среди, социални предприемачи, политици, както и представители на фондации, фирми и на асоциациите „Free Welfare“. Резултатът от тази конференция беше, че от гледна точка на екосистемата, е особено важно на национално ниво да се покаже прозрачност на въздействието, да се създадат иновативни финансови инструменти, да се открият възможности за разширяване и сътрудничество с асоциациите Free Welfare. Това може да бъде разгледано като опит за насърчване на социалните вътрешни предприемачи в традиционните

организации за благосъстояние и да се включат повече участници в дебата. Освен това, първите финансови инициативи са предприети в рамките на националната стратегия за ангажираност.

Четирима социални предприемачи са получили директна финансова подкрепа от министерството и финансова програма за социални предприемачи с дружествен статут, в сътрудничество с Kreditanstalt für Wiederaufbau (Кооперация за кредитно развитие), създадена през 2011 г. и планирана до края на 2014 г. Въпреки това, и в двата случая може отново да се разкритикува, че правителството е силно фокусирано върху социалните предприемачи по дефиниция на Ashoka или върху тези, които имат статут на дружество и вече са успешни, което прави много социални предприемачи неотговарящи на условията на тази програма.

Това показва, че правната среда за социалните предприемачи в Германия е проблематична. През последните години, дебатът около социалното предприемачество стана по-виден, откакто беше споменато в коалиционното споразумение на националното правителство. Там са упоменати, „социалните иновации и също така, тези социални предприятия, които са достойни за подкрепа“. В него се посочва, че създаването на граждански предприемачески инициативи се опростява например чрез създаване на отделна правна форма. Що се отнася до подкрепата на държавно равнище, трябва да се отбележи, че темата за социалното предприемачество все още не присъства в дневния ред на германските политици.

РУМЪНИЯ

В Румъния интересът на неправителствените организации към социалното предприемачество е сравнително голям – повече от 70% го считат за добра възможност за самофинансиране, растеж и начин за преследване на целите. Колкото до правната рамка, неправителствените организации в Румъния са учредени и работят на базата на правителствена наредба № 26/2000 за сдруженията и фондациите, модифицирана и завършена от няколко нормативни актове, закони или държавни наредби (23 официални документа, приети през 2016 г.)

Освен всичко друго, законодателството споменава, че неправителствените организации, за да постигнат целите си, за които са създадени, могат да извършват стопанска дейност и могат да имат приходи от тези дейности.

През ноември 2017 г., законодателната инициатива, съдържаща предложение за измяна на наредба №26/2000 относно организацията и функционирането на сдруженията, фондациите и федерациите, беше приета мълчаливо от румънския Сенат, а в момента се обсъжда в Камарата на депутатите в Парламента. Тази инициатива е считана за ненужна от гражданското общество, защото предвижда по-голяма административна тежест за неправителствените организации. Също така, след анализа на това предложение, експертният правен съвет по право на неправителствените организации (институционална структура на ЕС) публикува мнение относно съвместимостта на предложеното законодателство с международните стандарти за правото на сдруженията и фондациите и настоятелно призовава румънските власти, особено депутатите, „да преразгледат този текст с цел зачитането на основните права и върховенството на закона“. Що се отнася до сферата на социалната икономика, Парламента прие през юни 2015 г. Закон за социалната икономика (№219), с методология и назначени органи, действащи от 2016 г.

Законодателството има за цел да регулира социалната икономика и да установи мерки за нейното насърчаване и подкрепа. Също така регулира условията за сертифициране на социалните предприятия и социалните предприятия „за приобщаване“ (където 30% от постоянните служители са представители на уязвими групи) от публичните органи. Министерството на Труда е отговорният орган.

Съгласно този закон, социалната икономика включва всички дейности, извършени независимо от публичния сектор, със специфичната цел да обслужват обществен интерес чрез повишаване нивото на заетост на представители на уязвимите групи и/или да произвежда и доставя стоки и/или услуги. Социалната икономика се основава на доброволна или на социална частна инициатива, с висока степен на автономност и отговорност и ограничено разпределение на печалбите между акционерите.

Законът описва няколко механизма, необходими за удостоверяване на организационните форми на социална икономика (сертифицираните социални предприятия и социалната марка) и нови организационни и институционални структури (отделения за социална икономика). Въпреки това, тези разпоредби оказват минимално влияние върху класическите предприятия на социалната икономика (кооперации, сдружения, кредитни съюзи, синдикати на служители и пенсионери).

Освен това, експерти от индустрията, заявяват, че „[...] Закон №219/2015 ограничава полето за действие на социалната икономика до включване на хора от уязвимите групи в пазара на труда, противно на универсалното определение за социална икономика, което предвижда, че една социална икономическа дейност, трябва да зачита различни обществени критерии [...] Настоящият закон насочва социалната икономика към допълнителни механизми на социални услуги, които трябва да бъдат достъпни от представителите на уязвимите групи. От гледна точка на закона, социалната икономика изоставя идеята за индивидуален активизъм, който ефективно съчетава индивидуалните и колективните отговорности.“ (Asiminei, Romeo, „Законът за социалната икономика. От законодателна към теоретична рамка“).

Следователно, законодателната рамка в Румъния не е изцяло обвързана с приетите индустриални възгледи за социална икономика и социално предприемачество.

СЛОВЕНИЯ

Законът за социалното предприемачество (Държавен Вестник 20/2011) е приет през 2011 г. с подкрепата на всички парламентарни партии, определяйки:

- Общи условия: социалното предприемачество и неговите цели, принципи и изисквания на социалното предприемачество, области и дейности на социалното предприемачество, специални условия на заетост, законодателство в областта на социалното предприемачество;
- Социално предприятие: определение за социално предприятие, ограничения, сдружения на социални предприятия, правило за нерентабилност, декларация за социално предприятие, отговорности и задължения, формуляр за кандидатстване за социални

предприятия, регистрация на социално предприятие, използване на директиви, задължение на регулаторните органи, достъп до статус на социално предприятие, отчитане, забрана за работа и прекратяване на статута, мониторинг на операциите и подзаконовни документи;

- Специални условия на работа: счетоводство, правила за членство, участие на служители, доброволци и други участници в управлението, работа в социално предприятия, разпределение на печалбата и излишъка от приходите, промяна в статута, ликвидация на социалното предприятие;
- Благоприятна среда: планиране на развитието на социалното предприемачество, прилагане на политики в областта на социалното предприемачество, юрисдикция на общините, насърчаване на социалното предприемачество, осигуряване на ресурси, финансова помощ, бенефициенти;
- Специални стимули за социалното предприемачество: специални стимули за заетост (лица с увреждания и уязвими целеви групи), други специални стимули;
- Доказателства: доказателствата за социалните предприятия;
- Мониторинг: мониторинг, органи, отговорни за нарушения;
- Разпоредби за влизане в сила;
- Преходни и заключителни разпоредби.

Съгласно Закона за социалното предприемачество, министерството, което е отговорно за изпълнението му, е Министерството на икономическото развитие и технологиите, което води регистър на социалните предприятия (Регистър) и организира различни презентации и дебати относно социалното предприемачество, насочени към разнообразни целеви групи. Съветът за социалното предприемачество е създаден като правителствен орган. Той е отговорен за изготвянето на политики и насоки в тази област и се състои от представители на всички министерства, с изключение на външните работи, и двама представители на социални предприятия, един представител на социалните партньори и един експерт. Друг закон, важен за развитието на социалните предприятия, е Законът за благоприятно развитие на социалното предприемачество (Държавен вестник, 102/2007; изменения 57/2012 и 82/2013).

Законът за социалното предприемачество определя два вида социални предприятия: тип А, които се характеризират с извършване на дейности, дефинирани в Регламента за определяне на дейностите по социално предприемачество, и тип Б, които са от интеграционен тип (назначавайки хора от уязвими групи). Следните групи са определени като уязвими (целеви групи за заетост в социалните предприятия): хора с увреждания, безработни лица, които изпитват трудност при намиране на постоянна заетост поради трайни физически или психически проблеми, трайно безработни (над 24 месеца), търсещи работа за пръв път, лица на възраст над 55 години, лица от ромски произход, младежи, напуснали училище, бивши затворници, една година след изтичане на присъдата, бежанци, включени в програми за приобщаване, наркозависими и алкохолици, които участват в рехабилитационни програми или до две години след завършване на програмата, бездомни лица.

На 15 март 2018 г. бе приета промяна в закона. Някои членове бяха отменени изцяло, а други променени.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

На европейско равнище инерцията, която се постигна със *Социалната бизнес инициатива през 2011 г.*, в момента се допълва от регулаторни промени като преразглеждането на регулацията относно европейското социално предприемачество, подобрявайки достъпа до обществени поръчки и разработвайки методологии за измерване на социалното въздействие. ЕС също така полага усилия за подобряване на възможностите за финансиране, например чрез ускорителя за социалното въздействие и оста „микрофинансиране и социално предприемачество“ в програмата „Заетост и социална иновация“. Допълнително финансиране се предоставя в рамките на европейските структурни и инвестиционни фондове, както и програми, пригодени за малките и средните предприятия. Разширяването на социалната икономика обаче изисква по-нататъшно развитие на поддържаща регулаторна среда, адаптирана финансова екосистема и също така повишена видимост и разпространение (Подкрепа на ЕС за социалните предприемачи, Европейски парламент, 2017 г.)

В държавите-членки развитието на социално предприятие не изисква непременно приемането на конкретни правни форми. Тези организации в много случаи са се появили чрез използване на съществуващите юридически форми с нестопанска цел, предоставени от различните правни системи.

В случаите, когато социалните предприятия са изрично признати, юридическото признаване следва три основни направления:

- Приспособяване на регулацията относно сдруженията - традиционната форма на сдружение с цел да се насърчи преследването на цели в общ интерес (напр. социални кооперативи в Италия; социалните кооперативи с колективен интерес във Франция (Société Coopérative d'intérêt Collectif); социалните кооперативи в Полша, Унгария и Хърватия; социални инициативни кооперативи в Испания);
- Въвеждане на правен статут на социални предприятия - квалификация, която може да бъде възприета от различни юридически лица, при условие, че отговарят на определени критерии, в допълнение на изпълнението на критериите, които вече са в сила за правните форми (напр. Белгия, Италия, Словакия и Испания);
- Признаване на нови правни форми, специално предназначени за управление на конкретни видове дейности със социален акцент. В началото на 90-те години в Чешката република (общественополезна компания), Словакия (организация с нестопанска цел, предоставяща обществени услуги), Полша (общественополезна организация) и Словения (zavod) бяха въведени конкретни правни форми с нестопанска цел. Всички тези юридически лица с нестопанска цел са създадени, за да предоставят широк спектър от услуги в обществен интерес. Въпреки че показват типичните характеристики на социалните предприятия, те често не се считат за такива. Изключенията включват правните форми, въведени специално

за WISE (например във Финландия и Литва), които широко се считат за социални предприятия както от страна на институциите, така и от обществеността.

Като цяло, както е споменато по-нагоре, законодателството относно социалните предприятия има двойствена роля, без да е лишено от двусмислици. От една страна, допринася за улавянето на поне част от явлението, дава видимост и подкрепя (поне това е намерението) развитието, като гарантира на социалните предприятия официално признание. (*Социалните предприятия и тяхната еко-система: Развитие в Европа, 2016*).

ГЛАВА IV – ДОБРИ ПРАКТИКИ

- 5 ПАРТНЬОРСКИ ДЪРЖАВИ
- ПРОЕКТ MYNNOVA

ПАРТНЬОРСКИ ДЪРЖАВИ

БЪЛГАРИЯ

ДОБРИ ПРАКТИКИ:

- [От кооперация в корпорация - "Райна Княгиня - П" ООД](#)

Кооперативът „Райна Княгиня - П“ ООД осигурява работни места за хора с увреждания. Те произвеждат пластмасови продукти (опаковки за кремове, закачалки), шият работни дрехи и създават различни логота на плат. Всички работници на кооператива имат различни увреждания и, за да се приспособят към бързите промени на работния процес, имат нужда от ментори – опитните служители на кооператива.

Визия и мисия: Интеграция на хора с увреждания в пазара на труда. Мотото на фирмата е „Разнообразие по-голямо от вашето въображение“, с цел да преследва нововъведения в дизайна на продуктите, но също и високо качество на продуктите и обслужването.

Предприятието осигурява заетост за 46 човека досега, с цел дълготрайна и устойчива връзка между предприятието, клиентите и работещите. Кооперативът се фокусира върху дейности като: инвестиране в човешки капитал, развитие на човешките ресурси и постоянно професионално развитие; инвестиране в продуктивност чрез автоматизация на продукцията; поддържане на високо качество на професионална работна среда.

- [Хлебна Къща София- Фурна "НадЕжко"](#)

Фурните „НадЕжко“, разработени от компанията „НадЕжко“, са част от Мрежата Хлебни къщи и предлагат иновативен микс от органична хлебопекарна с интерактивна пекарна и читалище,

където хората от всички обществени сфери, социално изключените групи и хората с уврежданията се събират, редовно да правят, месят и пекат хляба заедно.

Компанията продава както висококачествен хляб, така и други бутикови храни и уникални услуги (Изграждане на екип за хлебопроизводство, събитията „Театър на трохи“, „Хляб в мрака“ / BIND, ръководени от слепи хора). Десетте уникални метода на хлебопроизводството с разнообразни форми на изкуство са доказани в международен план като нова форма на арт терапия, т.нар. „хлеботерапия“. Фурните „НадЕжко“ се планират като социален франчайз, като пекарните служат като местни общности и центрове за социална интеграция. Хлебопекарните имат мисията да обучават и да наемат като хлебопроизводители хора с ниски доходи и сираци, както и хора с различни специални потребности и потенциал да развиват добри социални умения, да бъдат посредници в общността за хлебопроизводството.

- [HOPe Soap](#) - Работилница за сапуни

Микро социалното предприятие “HOPe Soap” осигурява работни места за млади хора, които са напуснали грижата на държавни институции. След адекватна подготовка, младежите произвеждат и продават ръчно-направени сапуни, печелейки собствени пари. Основният ефект на предприятието е предоставяне на работни места и средства за млади хора, които са били отгледани в сиропиталища, изграждайки в тях умения за водене на самостоятелен живот.

Дейности: ръчно-направени сапуни. Сапуните са направени от разтопена база, с добавени цветове, парфюми, и изсипани в специални шаблони. След охлаждане, сапуните се пакетират и са готови за дистрибуция за корпоративни събития, сватби и др. Има потенциал за разрастване на продукцията и назначаване на повече хора с подобна социална история.

- [Samaritans Association](#) - Асоциация „Самаряни“

Асоциация “Самаряни” се създава през 1998 г. с основната мисия да работи за пълно включване в обществото на деца, младежи и семейства в неравностойно положение в Община Стара Загора. До 2007 г. Асоциацията е реализирала над 35 проекта и инициативи от обществено значение в подкрепа на уязвимите деца и семейства.

Асоциацията разполага с център за социално и образователно подпомагане на уязвими групи деца, кризисен център „Самарянска къща“ и комплекс за социални услуги. Дейността на социалното предприятие се занимава с производство и маркетинг на пчеларски продукти и оборудване за пчеларство и започва да работи през 2003 г. Основната цел на неговото създаване е да развие икономическите възможности и умения на организацията да генерира приходи от производството и маркетинга от пчелен мед, други пчелни продукти, оборудване за пчеларство и технология за осигуряване на финансирането на социалните услуги, предоставяни от организацията.

КИПЪР

ДОБРИ ПРАКТИКИ:

- [Anakyklos Perivallontiki](#)

Създадена през юли 2010 г., тази организация с нестопанска цел в областта на околната среда има за цел активно да допринесе за създаването на чиста, здравословна и устойчива среда. Дейностите на „Anakyklos“ в тази област включват:

- Информирание и повишаване на чувствителността на обществеността със специален акцент върху учениците по въпроси, свързани с околната среда, повторно използване на дрехи и намаляване на отпадъците;
- Създаване на биологични зеленчукови градини в училищата и други институции;
- Работа по проекти за полезна заетост на безработни младежи, като например организиране на зеленчукови градини на местните власти, бране на плодове и др.;
- Опазване и разпространение на местните семена и биоразнообразие на производителите.

Най-важната дейност на „Anakyklos“ е проектът за събиране и рециклиране на текстил. Чрез събиране и рециклиране на употребявани дрехи, обувки, бельо и други предмети, те допринасят за намаляването на обема на отпадъците, които завършват на депото. Тези артикули се дават на хора в Кипър и в чужбина, които не могат да си позволят нови дрехи. Някои от тях, които не могат да бъдат използвани повторно, се обработват и се превръщат в кърпички, влакна, изолации и други материали. При подходящо рециклиране само малка част от около 2% се изхвърля като боклук.

- [Cans for Kids](#) – Консерви за деца

„Cans for Kids“ е регистрирана благотворителна организация, създадена през 1990 г., за да организира събирането и рециклирането на алуминиеви кутии в Кипър. За да се насърчат хората да съхранят кутиите си, е решено приходите да се използват за закупуване на медицинско оборудване за детски отделения в кипърските болници. От самото начало са събрани повече от 25 милиона кутии, а оборудване от над 260 000 евро е дарено на болницата „Макариос“ в Никозия, която е централната педиатрична болница в Кипър и лекува сериозно болни деца от целия остров. Освен подобряване на оборудването и следователно стандарта на грижа в кипърските детски отделения, „Cans for Kids“ работи и за повишаване на осведомеността за ползите от рециклирането, като посещава училища, за да провежда дискусии и разпространява видеоклипа „Cans for Kids“, демонстриращ защо трябва да рециклираме.

- [Agia Skepi Therapeutic Community](#) – Органични продукти

„Agia Skepi“, дългосрочна терапевтична общност за възрастни, е частна организация с нестопанска цел, основана през 1999 г. Тя предоставя услуги на дългосрочно зависими потребители на наркотични вещества и техните семейства в болнична и амбулаторна обстановка. Основната цел на програмата е пълно въздържание от незаконни наркотици и алкохол. От 1999 г. насам повече от 800 души са получили услуги. Организацията получава ограничен размер на държавна помощ и е основно спонсорирана от Асоциацията на приятелите на Agia Skepi, която се бори от години чрез набиране на средства за поддържане съществуването на терапевтичната общност. Като част от тази програма, членовете на общността обработват земята и произвеждат редица биологични продукти като: плодове, зеленчуци, млечни продукти,

яйца и хляб. Продуктите се продават в търговската мрежа чрез големи вериги супермаркети, опериращи в Никозия и Лимасол.

- [Future Worlds Centre](#)

Future Worlds Center (FWC) е иновативно социално предприятие с нестопанска цел, което използва модел на хоризонтален мениджмънт на предприемачеството. Тяхната работа използва силата на новите технологии и науката на структурирания демократичен диалог, за да ускори позитивната социална промяна. Някои от техните забележителни дейности включват: насърчаване на регионалния мир чрез предвиждане, проектиране и изпълнение на проекти, които насърчават културата на мир и помирение в Кипър, региона и света; промотиране на целите на хилядолетието за развитие в рамките на страни от Европа и субсахарския регион; подпомагане на уязвими групи. Организацията също така ръководи редица проекти, които насърчават и осъществяват изследвания в областта на по-безопасното използване на интернет чрез Кипърския център за безопасен интернет, който включва и гореща телефонна линия.

- [Home for Cooperation](#)

Дом за сътрудничество е уникално читалище, разположено в сърцето на Никозия. Това е възплъщение на междуобщинското сътрудничество, което допринася за колективните усилия на гражданското общество в тяхното участие в мира и межкултурния диалог. Използването на неговите източници насърчава хората да си сътрудничат помежду си отвъд ограниченията и разделителните линии. Домът за сътрудничество по същество има за цел да действа като мост-строител между отделни общности, спомени и визии. Той предоставя работни места и възможности за неправителствени организации и физически лица да проектират и реализират новаторски проекти. Днес Домът за сътрудничество се е превърнал в забележителност, сграда в рамките на Ledra Palace, буферната зона на ООН. Това улеснява хората да се съберат и да се опознаят помежду си. Домът е домакин на богато разнообразие от културни, художествени и образователни програми с цел насърчаване на творчеството и интеркултурния тръст в Кипър и в международен план. През 2014 г. е поставено начало на сътрудничество с наградата на ЕС за културно наследство „Europa Nostra“ в категорията „опазване“. Проектът Дом за сътрудничество е подкрепен с предоставяне на безвъзмездно финансиране от Европейското икономическо пространство и Норвегия.

ГЕРМАНИЯ

ДОБРИ ПРАКТИКИ:

- [BonVenture – Fonds und Stiftung für soziale Verantwortung](#)

BonVenture финансира социални предприятия в немскоезичните социални рискови капиталовложители. Самият BonVenture е структуриран като социален бизнес.

В немскоговорящите държави BonVenture е първата инвестиционна компания, която е възприела този подход, като предлага на инвеститорите възможността да подкрепят социални

дейности от 2003 г. насам. Също така, допринася за капитала както с ноу-хау, така и с контакти, дава насоки за създаването и растежа на своите организации и по този начин насърчава разработването и разпространението на иновативни идеи. Инвестициите започват от 300 000 евро. (Източник 5)

- [Vodafone Stiftung](#)

Друг пример за социално предприемачество в Германия е Vodafone Stiftung. Организацията подкрепя образователни програми и социално предприемачество. В момента Фондацията подпомага Quinoa - училище, което предоставя равни възможности, като предлага перспектива на образованието и възможности за кариерно развитие. Средното училище отворя врати през август 2014 г. в Берлин, където в момента 68% от тийнейджърите живеят в домакинства, подкрепени от социални помощи. 85% от учениците нямат перспектива за кариерно развитие. (Източник 6)

- [Andreas Heinecke](#)

Актуален пример за социален предприемач е Andreas Heinecke. Работата му с незрящи лица се основава на наблюдението, че хората имат предразсъдъци и страхове към хора с увреждания. Heinecke иска да реши този проблем с „Диалог на тъмно“ – платформа, в която зрящи хора изпитват пълна тъмнина. Водени от незрящи хора, те се научават да виждат по нов начин. „Диалог на тъмно“ показва система за интеграция с цел да се преодолеят предразсъдъците към незрящите, както и да се интегрират групите в неравностойно положение.

- [Ekaterina Karabasheva](#)

Екатерина Карабашева е още един пример за социален предприемач в Германия. Тя страда от анорексия. По време на терапията си помолена да следи хранителното си поведение. В сътрудничество с берлинската болница Charité, тя разработва приложение, за да се актуализира този вид терапия. С Jourvie, Екатерина Карабашева подобрява терапията. Следователно, тя принадлежи към няколко новосъздадени предприятия, които решават да подобрят здравния статус.

Освен това, държавата също взема мерки, за да даде шанс за заетост на хора с по-малко възможности. Според Закона срещу дискриминацията, например, всяко предприятие, което работи с повече от 20 служители, трябва да наеме поне 5% от тях от групите хора с по-малко възможности или да заплатят глоба от 260 евро на месец. Освен това, предприятията получават бонус от максимално 70% от заплатата за тези служители за 12 месеца.

РУМЪНИЯ

Официалният брой активни социални предприятия е много нисък в Румъния, въпреки значителното финансиране, предоставено чрез европейски програми с цел развитие на социалното предприемачество. През 2016 г., Министерството на европейските фондове обявява, че „... делът на служители в социалната икономика е 1.7%, сравнен със средните стойности от 6.5% в ЕС.“

Атласът на социалната икономика, последно публикуван през 2014 г. от Института по социална икономика, заедно с Фондация за развитие на гражданското общество, има за цел да даде пълна статистическа картина на сектора на социалната икономика в Румъния и главните актьори (асоциации, фондации, кооперативи, търговски компании, контролирани от организации на социалната икономика), както и да анализира главните тенденции в сектора. Според документа, проучване от 2012 г. показва, че съществуват 39347 организации, идентифицирани в тази област.

Четири години по-късно, през октомври 2016 г., Oana Taiu, държавен секретар на Министерството на труда, обявява че в Румъния има около 10 000 активни организации, които целят социално въздействие чрез икономически механизми в различни форми, които могат да бъдат сертифицирани от румънския Закон за социалната икономика (номер 219), и да се превърнат в социални предприятия. След регистрация, тези социални предприятия могат да кандидатстват за публични средства – както държавни, така и Европейски.

Според Единния регистър на доказателства, публикуван от Националната агенция по труда, през февруари 2017 г. са регистрирани 70 социални предприятия. Процесът продължава, но изглежда че строгите изисквания обезсърчават сертифицирането на тези организации. На практика в Румъния има повече от 70 дейности на социалната икономика, а социалното предприемачество е увеличаващ се сектор с ясно въздействие върху обществото.

ДОБРИ ПРАКТИКИ:

- [Mestesukar ButiQ](#)

MBQ е мрежа от социални предприятия и малки работилници, финансирани от неправителствената организация Romano ButiQ. Продуктовите дизайнери от мрежата MBQ изработват нови продукти, групирани в премиум колекции, които разчитат на традиционни техники за производство и са повлияни от ромската култура. Продуктите могат да се разгледат и закупят от магазина на MBQ в Букурещ.

- [Ateliere fără frontiere](#) – „Работилница без граници“

Асоциация „Работилници без граници“ е румънска неправителствена организация, създадена през 2008 г. с цел социално, професионално и гражданско интегриране на уязвими, изключени и маргинализирани хора. Асоциацията осъществява три подкрепящи дейности: работилница по ново свързване, работилница по ново смесване, и био ферма със социално съпредприятие за включване, в които се предлагат персонализирани услуги на социално придружаване, съветване за интегриране, психотерапия и педагогическо придружаване, както и обучения за хора с различни трудности (дългосрочна безработица, пристрастявания, домашно насилие, трафик на хора, и др.).

- [Impact Hub Bucharest](#)

Организацията бързо развива глобална мрежа с повече от 11 хиляди членове със 70 различни локации. Всяко общество създава иновативни и устойчиви програми, събития и ново съдържание. Мястото в Букурещ играе ролята на иновативна лаборатория, ресурсен център, бизнес инкубатор и обществен център. Проектите на членовете на обществото покриват голямо разнообразие от индустрии и професии, от екология и урбанизация, до бизнес със социално и образователно въздействие, иновативни онлайн платформи, социална интеграция, корпоративно вътрешно предприемачество и др. Impact Hub спомага създаването на нови проекти и организации, стабилни предприемачески модели, които целят да реализират позитивна социална промяна в обществото.

- [Fundatia Cartea Călătoare](#) - Фондация „Пътващата книга“

От 5 300 библиотеки и книжарници в Румъния само няколко предлагат технологии, които са подходящи за хора с увреждания, за да отговорят на нуждите на приблизително 90 000 граждани със зрителни увреждания.

Cartea Călătoare произвежда аудио книги в DAISY (Дигитално достъпна информационна система) формат, за да позволи на хората с увредено зрение да се насладят на четенето в своите местни библиотеки, точно както всеки друг независим човек.

Фондацията подкрепя интеграцията в обществото на лицата със зрителни увреждания и техния по-лесен достъп до информация, образование и заетост. Услугите на организацията предлагат необходимата подкрепа на лицата със зрителни увреждания да бъдат информирани във всяка област и да преследват всякакъв вид образование.

- [MamaPan Bakery](#) – Пекарна MamaPan

Започнали като европейски проект за социална икономика, социалното предприятие „MamaPan“ предлага работни места в хлебарството на самотни майки и майки с повече от две деца, които са в уязвимо положение, засегнати от бедност или социално и икономическо изключване. Финансовата печалба, получена от продажбата на хлебни изделия, се пренасочва към социалната мисия на предприятието – създаването на нови работни места. Социалният бизнес на „MamaPan“ инвестира в икономическо представяне, както и в полза на служителите и клиентите.

- [Atelierul de pânză](#) - Работилницата за дрехи

Асоциация „Viitor Plus“ (социална неправителствена организация www.viitorplus.ro) създава „Atelierul de pânză“ като защитено социално предприятие т.нар. „защитено звено“ (30% от персонала са хора с увреждания и организацията разполага със специално разрешение от Министерството на труда).

Магазинът рециклира тъкани, за да произвежда уникални чанти, моливи, калъфи за книги, папки за лаптопи и др., създадени от естествен памук или текстилни отпадъци, които могат да бъдат коригирани и персонализирани.

СЛОВЕНИЯ

ДОБРИ ПРАКТИКИ:

- [ZDRUŽENJE EPEKA so.p.](#)

ZDRUŽENJE EPEKA so.p. е научно-изследователска асоциация за изкуства, културни и образователни програми и технологии EPEKA. Представява мултидисциплинарна организация, активна в областта на културата, изкуството, образованието, младежта, екологията, научните изследвания и социалното предприемачество. Асоциацията работи на местно, национално и международно ниво и има клонове в Синоп (Турция), Грац (Австрия), Бреклаву (Чехия) и Ереван (Армения). Организацията основава първия ромски ресторант на [Romani Kafenava](#) в Европа, който работи на принципа на социалното предприемачество.

- [Zavod Carnus, so. p.,](#)

Мисията на Института Карнус, so.p. е опазването на природата и с това създаване на нови зелени позиции. Той е основан с намерението да търси решения и стимулиране на социалната солидарност с иновативни подходи. Основните му дейности са свързани с опазване на природата, стимулиране на повторното използване на вече изхвърлени предмети, както и информиране на обществеността за значението на повторното използване на отпадъците.

- [ZRP Pomelaj, z.o.o.](#)

Организацията осигурява разработване на програми, продукти от различни провинции, участие на уязвими групи в дейности на кооператива, за да им предложи помощ както от гледна точка на предоставяне на информация, така и в изпълнение на различни дейности, продажби, преодоляване на ограниченията, опазване на традициите. ZRP е кооператив по развитие, който работи в областта на местния потенциал. Наема уязвими целеви групи от провинцията, дълготрайно безработни, лица в неравностойно положение и др.

- [Simbioza Genesis](#)

Визията и мисията на Симбиоза е да подобри качеството на живот на целевите си групи – възрастни хора, от една страна, и от друга младежи с ограничени възможности. Чрез осигуряването на доброволчески инициативи се осигуряват и междупоколенческо съдружие, обмен на опит и знания, възможност за взаимно учене и помощ. Дейностите стимулират ученето през целия живот, популяризирайки доброволчеството и солидарността между младежи и възрастни хора. Симбиоза Генезис е социално предприятие, отдадено на качество и иновативно предоставяне на онлайн знания, както и организиране на интерактивни работни стаи и полезни практически материали. Основната цел е образование чрез дигитално образование, като основната цел е да се подпомогнат младежи, ученици и студенти за придобиване на знания, умения и компетенции, които са необходими за професионална реализация в дигиталното бъдеще.

- [Campaign #KUPUJEMODGOVORNO](#)

Тази приобщаваща кампания насърчава потребителите да използват продукти и услуги, предлагани от регистрирани социални предприятия според словенския Закон за социално предприемачество. Идеята за обща кампания възниква по инициативата на социалните предприятия в Асоциация на социалната икономика в Словения с цел да се повиши броят на социално отговорните и устойчиви организации.

Продуктите и услугите на социалните предприятия не се разпознават достатъчно и хората не разбират добавената им стойност, което създава предизвикателства за устойчивостта на тези компании.

ПРОЕКТ MYNNOVA

Добрите практики в подобряване на средата за социални иновации в Европа

С повишаващия се икономически статус след финансовата криза от 2008 г., Румъния, България, Словения, Кипър, а също и Германия (считана за най-стабилната национална икономика в Европа и четвъртата най-голяма национална икономика в света) – обръщат все повече внимание на сектора на социалното предприемачество, „третият“ сектор, и неговите концепции, методи, дейности и резултати.

Въпреки общия интерес и съществуването на добри практики на социални иновативни предприятия, всички организации от партньорството на проекта MYNNOVA считат, че секторът на социалното предприемачество има нужда от повече подкрепа и развитие от публични и частни заинтересовани лица във всички партньорски страни, особено сред младото поколение. Затова през периода между декември 2016 г. и септември 2018 г. консорциум от пет организации – Junior Achievement от Румъния, Фондация „Право и Интернет“ от България, Младежкия център на Целе от Словения, priME Academy от Германия и University of Nicosia от Кипър – участваха в изпълнението на проекта MYNNOVA.

Проектът е разработен с финансовата подкрепа на програмата на Европейската Комисия Еразъм+, в рамките на Ключова Дейност 2: Сътрудничество за иновации и обмен на добри практики, Дейност: Стратегически партньорства в областта на младежта.

Чрез този проект, партньорите си сътрудничиха за установяването и разпространението на онлайн менторска платформа – euromentor.eu/edu – насочена към млади социални иноватори от всички партньорски страни, както и в Европа като цяло.

Многоязычната платформа euromentor.eu предлага менторска подкрепа на млади хора, които имат мотивация за развитие на социални инициативи или организации и които искат да допринесат с иновации за преодоляване на най-наболелите проблеми на обществото: борба с бедността и социалното изключване, безработицата, промяната на климата.

Чрез менторство и различни ресурси, euromentor.eu подкрепя младите хора да:

- Разберат какво е социален бизнес и какво правят социалните предприемачи;

- Научат как да мислят критично от гледна точка на реализиране на социална бизнес идея;
- Научат за стартирането, управлението и развитието на социална бизнес идея;
- Започнат свой собствен социален бизнес и да почувстват какво значи да си социален предприемач;
- Анализират и управляват финансови ресурси в рамките на социално предприятие;
- Научат как технологиите могат да подкрепят социалното предприемачество;
- Затвърдят знанията си по дигитални теми в тази област;
- Комуникират и създават мрежи на сътрудничество в цяла Европа.

Петте организации притежават допълващи се експертизи в различни области, което носи добавена стойност при реализацията на проекта. Опитът на партньорите е свързан с работа с младежи и младежки работници; организиране и провеждане на обучения и менторство; реален бизнес опит и предприемаческо учене; развитие на онлайн платформи (ИКТ за учене и менторство); достъп до младежи и различни групи общества и добри възможности за разпространение на резултатите на национално и европейско ниво – всичко това дава възможност на **euromentor.eu** да бъде споделено пространство на сътрудничество, в което млади иноватори от петте страни могат да учат, да получат менторство, да дебатираат и комуникират с цел придобиване на знания, умения и компетенции в областта на социалното предприемачество.

- **Управлението** на проекта MYNNOVA се базира на постоянна и ефективна комуникация между партньорските организации и на използването на резултатни процедури и инструменти на приложение, мониторинг на дейностите и управление на рисковете на проекта.

Координиращата организация, Junior Achievement (Румъния), установява рамката на проектно управление и поддържа комуникационни канали, за да осигури правилен контрол на бюджета и времето изпълнение на проекта. Всички партньори работят на принципна на ефективност на разходите и балансирано разпределение на отговорностите. За да се осигури качествена администрация на проекта, консорциумът използва различни дейности по подготовка, за да осигури висококачествен старт на предвидените дейности.

В рамките на управлението се приемат различни стратегически документи, свързани с успешното изпълнение на заложените дейности и постигането на очакваните резултати.

- **Разработването на онлайн менторската платформа euromentor.eu** се координира от българската партньорска организация, Фондация „Право и Интернет“. Платформата комбинира уебсайта **euromentor.eu** с платформата за онлайн учене **euromentor.eu/edu**, като предоставя гъвкава и свободно достъпна възможност за млади социални иноватори да получат менторска помощ в областта на социалното предприемачество. Платформата е разработена след обстойно проучване и дейности, които включват ефективно сътрудничество между всички партньорски организации:

- Подготовка на Гар анализ – анализ на пропуските в социалното предприемачество в страните-партньори. Този доклад събира на едно място важна информация за статуса на социалното предприемачество и социалните иновации в образователните и публични системи в страните-партньори. Разгледани са различни теми като: политическа и правна рамка, функционираща в областта на социалното предприемачество, кратък преглед на формалната и неформалната образователна система в областта на социалното предприемачество, наред с множество примери за добри практики на социални предприятия.
- Организиране на 10 фокус групи, 2 във всяка страна, с цел събиране на обратна връзка от целевите групи и ключовите заинтересовани страни за различните версии на Рамката на компетенции за ментори и менторствани в областта на социалното предприемачество, както и за финалната версия на онлайн платформата.
Фокус групите събраха млади иноватори от училища и университети, служители от НПО сектора, граждани, предприемачи, представители на местния бизнес и местните власти – повече от 110 участници от всички партньорски държави. Различните профили и опит на участниците във фокус групите даде интересно развитие на дискусиите и спомогна за създаването на Рамката за компетенции. Документът дава идея за обема от знания, умения и мотивация, който трябва да има всеки ментор и който всеки менторстван е необходимо да развива постоянно. Рамката също дава описание на резултатите, които трябва да се придобият от менторстваните след получаване на менторство чрез платформата.
- Организиране на 5 фокус групи, по 1 за всяка страна, с цел да се изследва обратна връзка от целевите групи и ключови заинтересовани лица за първоначалната версия на платформата **euromentor.eu**. Последните 5 фокус групи събраха 60 участници: ученици от гимназията, преподаватели, студенти и лектори, представители на НПО, млади предприемачи и други заинтересовани лица. Те дадоха обратна връзка за вида на първия прототип на **euromentor.eu**.
- На базата на установената рамка, се създадоха и валидираха имплементираните менторски теми и инструменти в образователната част на платформата **euromentor.eu/edu**. Всички партньори подкрепиха процеса с подходяща експертиза, както и с доказателства, свързани с предпочитанията за учене на различните целеви групи. Първата група теми и методи са разгледани и одобрени от всички членове на работната група чрез онлайн дискусии.
- Всички партньорски организации разработиха тренировъчни и обучителни материали за платформата **euromentor.eu/edu**, а техническият екип на Фондация „Право и Интернет“ интегрира материалите в платформата. Те включват курсове по различни теми като: социално предприемачество, създаване на бизнес план, финанси, правни аспекти, брендиране и дигитален маркетинг, коучинг и менторство.
- Онлайн платформата е достъпна на английски език, както и на всички партньорски езици с общо 6 езикови версии – английски, български, немски, гръцки, словенски и румънски.
- Партньорите разработиха няколко многоезични инструменти и механизма за фасилитиране на лесен достъп на младите иноватори до платформата, менторите и курсовете: въпроси за оценяване и самооценяване, процедури стъпка по стъпка, удобни презентации и др.

- Общите условия за ползване на платформата **euromentor.eu** са разработени, за да регулират отношенията между партньорските организации на проекта MYNNOVA и всички използващи услугите, предоставени чрез онлайн платформата.

Платформата **euromentor.eu** може да се достъпи онлайн и предоставя менторска подкрепа на млади хора, които имат желание да създадат и развиват социални предприятия, които да адресират наболели социални проблеми, значими за партньорските държави и Европа като цяло.

- Проектът MYNNOVA осъществява различни поддържащи дейности с младежки работници, млади иноватори и млади предприемачи чрез:
 - **5-дневно съвместно обучение**, проведено през септември 2017 г. в Младежкия център на Целе, партньорът от Словения, в което участват 5 обучители от партньорските организации. Целта на съвместното обучение е да осигури възможност за младежките работници да бъдат ментори и коучове в международния контекст на социалното предприемачество. Основното съдържание на съвместното обучение е свързано с обзор на функционалностите на платформата; симулационна игра по предприемачество; посещение на социалното предприятие CPU Vojnik; изучаване на процесите по коучинг и менторство и адаптирането им според нуждите на целевите групи; идентифициране на менторски умения във въпросник за самооценка; идентифициране подходящи менторски инструменти.
 - **4-месечно пилотно менторство** за млади социални иноватори в платформата **euromentor.eu/edu**, координирано от University of Nicosia, партньорът от Кипър. Всички партньори поканиха, мотивираха и избраха младежи, които да участват в пилотирането на менторската платформа. Пилотирането включи 3-месечни менторски упражнения чрез платформата, онлайн дискусии и срещи, събиране на обратна връзка за използването на платформата. Резултатите от пилотирането показват, че в началото менторстваните са по-колебливи в търсенето на съвети или контакт с ментори, но веднъж подтикнати и поканени от менторите да обсъдят идеите и плановете си, менторстваните имат желание да учат и да бъдат активно менторствани, а платформата **euromentor.eu/edu** изглежда да дава и на двете страни шанс за по-добра комуникация, възможност за споделяне на материали, обмен на знания и опит.
 - priME Academy, партньорът от Германия отговаря за селекцията на млади професионалисти и предприемачи, които да бъдат **обучени в онлайн менторство** с помощта на платформата **euromentor.eu**. За тази цел priME Academy изготвя дизайн и одобрява с помощта на другите партньори въпросник за мотивационните интервюта за регистрираните на платформата млади предприемачи с целта да се изберат 10 (по 2 от всяка държава-партньор) за обучение. Освен това в обучението са включени и мнения по темата за това как да се създаде добър менторинг модул, отговарящ на нуждите на младите социални предприемачи.

- **Дейности по популяризиране и разпространение на резултатите** на проекта MYNNOVA. Координиращият партньор, Junior Achievement Румъния, подготви, разпространи и с помощта на всички партньори одобри визуалната идентичност на проекта (вкл. всички образци и спецификации за документи), постерите на проекта и плана за популяризиране и разпространение. По време на изпълняването на проекта, всички партньори използват тази визуална идентичност за промоционални и комуникационни активности по време на изпълнение на проекта. Уебсайтът на проекта (euromentor.eu) съдържа менторската платформа и всички връзки за проектните социални мрежи, които са създадени и се поддържат в помощ на популяризирането и разпространението на платформата. Тези канали имат две основни цели: 1) редовно да разпространяват информация за проекта и 2) да предизвикват коментари и обратна връзка от целевите групи и други заинтересовани лица. Всички партньори имат достъп до социалните мрежи и се използват от тях за разпространение на резултатите, както и за комуникация с целевите групи и други заинтересовани лица.

Освен, че допринася за развитието на социалното предприемачество и за младите социални иноватори в петте партньорски страни и в Европа, проектът добавя стойност към резултатите си благодарение на доброто сътрудничество и межкултурната комуникация, чрез която се постигат заложените цели.

Проектът MYNNOVA предлага възможности за директно учене между връстници и оценява значението на комуникацията в ученето, която повишава цялостното качество на менторските услуги, предлагани в областта на социалното предприемачество.

Използвайки уебсайта и платформата на проекта MYNNOVA, млади предприемачи и социални иноватори могат да придобият ключови знания, умения и компетенции в областта на социалното предприемачество, менторството и да реализират свой собствен социален бизнес „от идея до реалност“.

ГЛАВА V – ЗАКЛЮЧЕНИЯ И ПРЕПОРЪКИ

Социалната икономика се създава като резултат от необходимостта да се намерят нови и иновативни решения за значими социални, икономически и екологични проблеми на обществото.

Страните, участващи в проекта MYNNOVA, са единодушни, че през последните години в цяла Европа се отделя повече внимание на сектора на социалното предприемачество, на неговите концепции, методи, действия и резултати. Все пак, въпреки че общият интерес и европейската помощ за развитие на социалното предприемачество се увеличават, то се нуждае от повече подкрепа на всички нива от заинтересовани страни от публичния и частния сектор, като се започне от образованието до законодателството и финансовото подпомагане.

Общият преглед на съществуващи формални и неформални образователни програми за социално предприемачество показва по-скоро отделни или частни инициативи, които не са включени в обща стратегия или подход. Партньорският консорциум счита, че е налице обща необходимост от систематичен, последователен и дългосрочен подход за предприемаческото образование и менторство за младежи със специален акцент върху концепциите и методите за социално предприемачество и социални иновации на всички нива.

По отношение на националните законодателни рамки, наблюдението на правния статут на социалното предприемачество в страните от MYNNOVA показва, че свръхрегулирането на социалното предприемачество може да възпрепятства развитието на социални предприятия и инициативи за социални иновации, както и факта, че законодателството за социалното предприемачество не е необходим стимул за създаване и развитие на социални предприятия. В Германия обаче се установи, че е необходимо пазарът на социално предприемачество да създаде специална правна форма, при която се подкрепя съчетаването на обществения интерес и ориентирането към печалба, както и опростяване на административния процес.

В същото време, във всички партньорски страни бе определена необходимостта от по-всеобхватни и фокусирани публични политики и инициативи за подкрепа на социалните предприятия като инструменти за социално приобщаване и трудова интеграция. Някои от областите, където се изисква непрекъсната подкрепа, са:

- **Увеличаване на застъпничеството с цел подобряване на политиките и средата за социални иноватори и предприемачи;**
- **Увеличаване на възможностите за установяване на образователни програми, обучение и помощ;**
- **Улесняване достъпа на млади хора до образователни програми, обучения и помощ;**
- **Улесняване комуникацията и сътрудничеството между ментори от различни страни и с разнообразен опит и младежи;**
- **Увеличаване на международните обмени и мрежи в областта на социалното предприемачество и иновации;**
- **Обединение на сектора на социално предприемачество на национално, регионално и международно ниво;**
- **Обединение и развитие на семейния бизнес като двигател за привличане на младежите в развитието на местните общества.**

Разработването на инструменти, посветени на социалните иновации и предприемачеството като менторската платформа **euromentor.eu** дава възможност да се подкрепи оценката и образователния подход към важните предизвикателства пред младежта, пред които са изправени всички европейски страни:

- **Високо ниво на безработица сред младежите;**
- **Дългосрочна безработица;**
- **Затруднен достъп до работни места за хора в неравностойно положение (трудова приобщаване);**

- **Развиване на умения за дълготрайно безработни като предприемачество и дигитални умения;**
- **Достъпни технологии;**
- **Обмен с учебна цел и мерки за кариерно ориентиране.**

НАЦИОНАЛНИ ПРЕПОРЪКИ

БЪЛГАРИЯ

- В България се наблюдава липса на информация и образование, свързани със социалното предприемачество във формалното образование. Повишаването на информираността сред младите хора относно какво е социално предприемачество и защо е полезно за обществото би могло да осигури една стабилна основа за повишаване нивото на работа на съществуващите социални предприятия. Подходящ начин за запознаване на младежите с тази концепция е чрез интегриране на необходимите знания в гимназиалния час „Свят и личност“, който е насочен към задълбочаване на разбирането за света около нас и за по-активно участие в него. За университетите социалното предприемачество може да бъде въведено в различни дисциплини и във всички специалности, тъй като това е мултидисциплинарен въпрос и би могъл да доведе до множество нови идеи за ефективна социална промяна.
- Колкото до законодателството, Националната младежка стратегия, която ще замести настоящата след 2020 г., може да се използва като ефективен инструмент не само за повишаване на осведомеността за това какво е социалното предприемачество, но и за въвеждането на конкретни мерки, които подкрепят създаването на социални предприятия в България. Преди това да се случи, от решаващо значение е да се установи правна дефиниция на социалното предприятие в законодателството на страната.

КИПЪР

Наред с интеграция на социалните предприемачи, сме свидетели на възхода на инвестиционния пазар, който подкрепя социалното предприемачество. Филантропията при рисковия капитал е по-малко загрижена за финансовата възвръщаемост, а по-скоро увеличава въздействието на инвестициите върху обществото. Този тип инвестиране има за цел да идентифицира предприемачи и организации, които могат да постигнат значително въздействие, като същевременно предлагат възвръщаемост на инвестициите. В Кипър, преобладаващата част от бизнеса се състои от семейни компании, финансиращи социалните предприемачи, тъй като семейният бизнес инвестира в следващото поколение и техният успех зависи от процъфтяващите и ангажирани общности както на местно, така и на национално ниво. Освен това, в тези области се създават подходяща бизнес среда, която да ангажира следващото поколение в семейството. Дали като социални предприемачи или като инвеститори в социален бизнес, ангажирането на младежите от семейството ще ги научи на иновативни предприемачески действия, но и в същото време изгражда характери и ценности, които могат да се превърнат в основа при участието на следващото поколение в семейния бизнес. Стратегическата филантропия около социалното предприемачество може да се превърне в точка за събиране на семейния съюз и укрепването на семейните ценности.

Препоръки за растеж в сферата на семейния бизнес в Кипър:

- Съсредоточаване върху определена област на действие, в идеалния случай, свързана с основната дейност на семейството или с област, тясно свързана с ценностите и местоположението и идентичността на семейството. Например, ако семейният бизнес е в гражданско строителство, достъпните жилища осигуряват много интересна зона за растеж. Ако е в търговията на дребно, тогава етичните и устойчиви вериги на доставка осигуряват плодотворно поле за ангажиране.
- Участието в социалното предприемачество следва да се разглежда като повече от самостоятелен проект. Вместо това, то може да изисква създаването на портфолио от дейности чрез фонд или мрежа за подкрепа с различни партньорски организации. То трябва да включва участието и сътрудничеството на различни поколения на семейството и дори да се използва платформата като средство за сътрудничество между други семейни бизнеси, които работят в същия регион и имат същите ценности и притеснения, касаещи обществото. Това ще укрепи семейните бизнес мрежи и усещането за съюз в големи семейства, особено след второто поколение.
- Социалните предприемачи трябва активно да се стремят да усвояват средствата, които скоро ще им бъдат предоставени след гласуването от кабинета. Предприемачи (нови или действащи) трябва да бъдат насърчавани да търсят допълнително обучение и напътствие и тук платформата **euromentor.eu** може да бъде използвана. Освен това, в Кипър има много организации, които са специализирани в осигуряването на средства и могат да бъдат ангажирани за допълнителни насоки и консултации.
- Трябва да се активизират групите за натиск, за да се стимулира социалното предприемачество на всички нива на училищното образование, като се преподава на новите поколения как да се включат. Платформата **euromentor.eu** би могла да бъде използвана за осигуряване на обучение и наставничество за млади хора, интересувачи се от социалното предприемачество, но също така да даде възможност и да мотивира социалните предприемачи да предлагат своето ноу-хау и опит, за да насочат повече хора да се ангажират активно в тази област.

ГЕРМАНИЯ

- Обучението по социално предприемачество няма силно изявена роля в училищата и университетите. Това трябва да се подобри например чрез примери за най-добри практики, наставничество, коучинг, симулационни игри, конкурси и нови подходи в образованието. Дейностите в областта на социалното предприемачество и менторинг се свързват много слабо на местно, национално и международно равнище. Тук би трябвало да се използват по-добре възможните синергии, като платформата **euromentor.eu**.
- Обменът и сътрудничеството между социалните предприемачи и публичните органи следва да бъдат подобрени чрез наставничество и също така да се улеснят иновациите в обществената политика.
- Правните форми, под които социалните предприятия действат, са многократно описани, както като пречка или голямо предизвикателство. Препоръчително е да се създаде специална правна форма, при която се подкрепя комбинацията от обществен интерес и ориентация на печалбата, както и опростяване на административния процес. Алтернативен подход може да бъде прилагането на институционална подкрепа и помощ за социалните предприемачи в техните усилия да намерят и да създадат подходящата правна форма за съответните им нужди. (Източник 7)
- В Германия съществуват много големи и традиционни организации от третия сектор. В този контекст нови социални предприятия губят известна видимост. (Източник 8)

В много случаи може да се забележи наличие на слаби предприемачески и управленски умения и липса на достъп до достъпни услуги за подкрепа за някои стартиращи фирми. Също така се наблюдават проблеми с устойчивите бизнес модели и с развитието (scale-up) на фирмата (Източник 8). Това може да бъде подобро чрез примери за най-добри практики, менторинг, симулационни игри или състезания.

- В Германия може да бъде намерен относително малък мащаб на социално въздействие и частно финансиране за новаторски подходи. Решения биха могли да бъдат създаването на фонд за социални иновации, въвеждане на облигации за социално въздействие и адаптиране на данъчните, обществените поръчки и регламентите за обществен интерес, за да се осигури по-добро хибридно финансиране. (Източник 8)

РУМЪНИЯ

- В Румъния понятията за социална иновация и социално предприемачество са сравнително нови за обществеността. Необходима е по-широка осведоменост за това къде и как действа социалното предприемачество. Обществото има нужда от повече информация и добри практики, за да се дефинират специфичните особености на социалната икономика и социалните предприятия като вземане на решения за участие, фокусиране върху развитието на общността, реинвестиране на печалбите с цел социално въздействие.
- Необходим е систематичен и последователен подход на образованието, менторството в предприемачеството и социалното предприемачество и неговата корелация с пазарните изисквания на всички нива на образователната система, за да се генерират значителни промени в мисленето на младите хора по отношение на значението и контекста на този предмет. Това включва предоставянето на нови форми на образователни ресурси в училище и също така в неформални системи като платформата **euromentor.eu** или други обучения за предприемачество и прилагане на социални иновации.
- Секторът на социалното предприемачество може силно да се възползва от подобряването и опростяването на законодателната и фискалната рамка в Румъния. Публичната рамка и законодателството в Румъния не са изцяло обвързани с приетите общи възгледи относно социалното предприемачество и са съсредоточени основно върху конкретната цел да обслужват обществен интерес чрез увеличаване на нивото на заетост на лица от уязвимите групи.
- По отношение на достъпа до финансиране, румънските социални предприятия се сблъскват с редица проблеми като факта, че най-значимият дял от бизнес ликвидността произхожда от частни дарения или безвъзмездни средства, последвани от продажби и/или такси за продукти или услуги. Публичното финансиране обикновено не е стратегическо, а частното е фрагментирано или недостатъчно за устойчивостта на социалните предприятия. Интервенциите в социалната икономика и социалната иновация се нуждаят от по-координирана национална стратегия за финансиране и подкрепа.
- За да се подобри и развие социалното въздействие на социалните предприятия и също така да се повиши техния капацитет да влияят върху публичните политики, е необходимо да се създадат дългосрочни стратегии за набиране на средства, необходими са повече публични дебати и диалог с държавните институции в рамките на сектора.

- За по-доброто бъдещо развитие на процеса на социална икономика и социална иновация, участниците в сектора е необходимо да имат достъп до повече национални, регионални или международни мрежи за социално предприемачество и бизнес, за да постигнат напредък и да се възползват от добри практики, обмен на ноу-хау и допълнителна среда за съвместни действия.

СЛОВЕНИЯ

- Настоящият доклад доказва необходимостта от по-голям акцент върху предприемачеството в средното образование в Европа със специален акцент върху социалното предприемачество / социалните иновации, предвид предизвикателствата, пред които са изправени европейските страни.
- Изводът от словенския доклад е, че трябва да се установи непосредствена междусекторна връзка между образователния сектор и социалните дружества, които имат статут на социални предприятия съгласно словенското законодателство и по-конкретно Закона за социалното предприемачество.
- Словенският опит показва, че законодателството относно социалното предприемачество не е необходимият стимул за създаване и развитие на социални предприятия само по себе си. Още повече, ако сферата е свръхрегулирана, това може да доведе до евентуално възпрепятстване на развитието на социалните предприятия.
- Социалните предприятия са разпръснати в целия географски регион на Словения и не са свързани или колективно организирани в една събирателна организация. Ако социалните предприятия създадат такава генерална организация, това би подобрило комуникацията с министерствата, отговорни за тази област. Социалните предприятия трябва да обсъдят колективно, за да се съгласят за бъдещото развитие на сектора в Словения. Необходимо е да установят общи насоки и препоръки за правителството, които да бъдат представени и обяснени чрез една обща организация. В момента има прекалено много гласове и идеи за бъдещето на социалното предприемачество в Словения, но не са достатъчно съгласувани, което пречи на комуникацията и преговорите с държавните институции като цяло.

БИБЛИОГРАФИЯ

БЪЛГАРИЯ

1. Bulgarian Economic Outline, accessed at [Santander Trade Portal](#).
2. Center for Social Innovation and Entrepreneurship, Involvement of business in promoting sustainable development at the regional and local levels: Social Entrepreneurship and Corporate Social Responsibility in Bulgaria, Greece, Lithuania, Spain, Portugal, Turkey, UK Research report under the EU funded project "Business Education for Sustainability: Teaching Corporate Social Responsibility and Social Entrepreneurship for Sustainable Local and Regional Development" (BEST).
3. Council of Ministers (2011) Long-term Strategy for Employment Disability 2011-2020.
4. Economic and Social Council of the Republic of Bulgaria (2013), Analysis on "The Social Enterprise and Social Entrepreneurship" (own-initiative analysis).
5. [Foundation for Social Change and Inclusion](#)
6. [Institute for Social Entrepreneurship](#)
7. [NadEzhko Social Bakeries](#)
8. [Non-Profit Legal Entities Act](#)
9. [Ministry of Labour and Social Policy](#)
10. Ministry of Labour and Social Policy (2011), accessed at [National Social Economy Concept](#)
11. Ministry of Labour and Social Policy (2013), accessed at [National Strategy for Reducing Poverty and Promoting Social Inclusion 2020](#)
12. Ministry of Youth and Sport (2010), accessed at [National Youth Strategy 2010-2020](#)
13. ["Rayna Knyaginya - P" Ltd](#)
14. [Samaritans Association](#)
15. [Social Assistance Act](#)
16. [Social Entrepreneurship in Bulgaria Forum](#)
17. The Heritage Foundation, accessed at [2017 Index of Economic Freedom](#)

КИПЪР

1. [Cyprus Volunteer Commissioner](#)
2. SES EU - [Social Entrepreneurship Support Europe](#)
3. [Social enterprise: a new way of doing business](#)
4. KPMG, [The alignment of family business and social entrepreneurship](#)

ГЕРМАНИЯ

1. Social Entrepreneurship – [Deinitionen, Inhalte, Perspektiven](#)
2. TBD Community, [The Changer](#), 2015
3. KFW, [CSI](#)
4. The Environment of Social Entrepreneurship in H'Germany – the Case of the Social Enterprise "Chancenwerk e.V.", Christina Grabbe, Westfälische Wilhelms University, Germany, October 2015

5. BVK, [BonVenture - Portrait](#)
6. [The Changer](#)
7. Recommendations for Stakeholders of Social Entrepreneurs in Germany, Prof. Dr. Annette Zimmer, Stephanie Bräuer and Andrea Walter, Westfälische Wilhelms University, Germany, December 2014
8. A map of social enterprises and their eco-systems in Europe, Country Report Germany, European Commission, October 2014

РУМЪНИЯ

1. Romanian social economy legislation, [Law on social economy no 219/2015](#)
2. P2P Foundation, [definitions](#), 2018.
3. Asiminei, Romeo, "The law on social economy. From legislative to theoretical framework", Social Alternatives magazine, [Social Economy](#), 2016
4. The Social Economy Institute, [Policies](#), 2017.
5. The JA Social Enterprise 360 website, [Resources](#), 2017.
6. [The Danish Foundation for Entrepreneurship](#)/ FFY-YE, definitions, 2017.
7. Coman, Adela and Pop, Izabela, [Teaching Social Entrepreneurship in Universities. The case of the Maramures County](#), 2015.
8. [The Ministry of European Funds, Programs, 2018.](#)
9. European Commission/ Growth website, [Social Innovation](#), 2018.
10. OECD, [Fostering Innovation to Address Social Challenges](#) report, 2011.
11. European Commission, [Social Enterprises and their Eco-systems: Developments in Europe](#) report, 2016.
12. OECD, [Social Entrepreneurship in Europe](#) report, 2018,
13. European Commission, [SELUSI](#) report, 2011.
14. CE SEFORIS, [Romania country report](#), 2016.
15. Ashoka, [Social entrepreneurship ecosystem in Romania](#), 2018.
16. European Parliament Think Tank, [EU support for social entrepreneurs](#), 2017.

СЛОВЕНИЯ

1. Gartner, M., Merkač Skok, M., Letonja, M. (2016): Social entrepreneurship in Slovenia
2. Ministry of labour, family and social affairs. [Social entrepreneurship Act](#) (2011)
3. [Ministry of economic development and technology](#) .
4. Lamut Jančič, A (2016): [Socialno podjetništvo v Sloveniji in Evropski uniji: primer Kooperativa Konjice](#).
5. University of Ljubljana. [Social Entrepreneurship Centre](#).
6. [School for advanced social studies](#).
7. [Gea College](#).
8. [Slovenski forum socialnega podjetništva](#)
9. Republic of Slovenia: [statistical office](#)
10. Republic of Slovenia: [statistical office](#)
11. [Stat'O'Book](#), 2016.